

'Wie weet welke grootheid er op speelt'

Op zoek naar een viool van twee miljoen euro

SCHELLINKHOUT – Vanuit haar joodse achtergrond heeft Flory Neter een bovenmatige interesse in kunst die tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Nazi's van joodse eigenaren werd gestolen en nog steeds spoorloos is. Regelmatig 'bladert' ze in digitale archieven op zoek naar sporen van deze roofkunst. Daarbij stuit ze op 'The Kosman', een verdwenen viool van de in Rotterdam geboren violist Alexander Elkan Kosman. Flory schakelt Enkhuizenaar Gerrit Kornalijslipjer in: 'Een meester in het doorzoeken van digitale archieven.' Vanuit haar huiskamer in het West-Friese Schellinkhout beginnen beide zeventigers een zoektocht naar deze zeldzame Guadagnini met een geschatte waarde van twee miljoen euro.

Tijdens het 'nieuwsgierig bladeren' ziet ze een aanvraag uit 1948 van de Nederlands regering aan de Amerikaanse Economische Divisie voor Restitutie waarin wordt gevraagd om de teruggave van een uit Nederland ontvreemde viool. Deze viool, een Guadagnini, gedateerd in 1783, is gecertificeerd door Maucotel en Dechamps in Parijs. Hoewel Flory niet specifiek op zoek is naar een viool, ze noemt deze ontdekking dan ook 'bijvangst', is haar interesse gewekt.

> Speurders Gerrit Kornalijslipjer en Flory Neter aan het werk (Foto: Eddy Neter)

Gestudeerd

Flory: "Ik heb muziek en muziekinstrumentbouw gestudeerd dus deze vondst raakte mij. Vooral ook omdat de Guadagnini naast de Stradivarius een van de topviolens in de wereld is. Bovendien vroeg ik mij af welke violist zich voor de oorlog in Nederland zo'n bijzonder instrument kon permitteren. Gerrit en ik denken dan ook dat zijn ouders krom hebben gelegen om voor hun getalenteerde zoon zo'n fantastisch instrument te kopen. En deze Alexander Elkan Kosman was dus zo'n groot talent terwijl ik nog nooit eerder van hem had gehoord." Dat laatste is voor Flory een extra stimulans om dieper in het leven van de violist te duiken: "Uit de archieven blijkt dat Kosman op 12 januari 1872 in Rotterdam is ge-

boren als zoon van de bakker Joseph Elkan Kosman. Alexander begint zijn vioolstudie in Rotterdam. Om vervolgens te gaan studeren aan het Conservatorium te Parijs. Daar studeert hij samen met grootheden als Carl Flesch en Fritz Kreisler. Hij blijkt zo virtuoos dat hij tijdens het afstuderen de eerste prijs haalt en niet de later beroemd geworden Flesch en Kreisler. Vervolgens wordt Alexander concertmeester bij het Lamoureux-orkest en het orkest van de Opera in Parijs. Hij speelt vervolgens in een aantal Engelse orkesten en richt het Kosman strijkkwartet op. Vanaf 1933 is hij concertmeester in Essen bij de orkesten van Herman Abendroth en Max Fiedler. En al die tijd speelt hij op zijn eigen 'Kosman'."

Lees verder op de volgende pagina >

Van de Voorzitter

Weinigen konden vermoeden dat de Corona-periode zo lang zou duren. Zelfs de grootste optimisten onder ons worden geraakt door een waas van Corona-moeheid, knuffelontberingen, zwartgallig perspectief en een haast onbedwingbare lust om uit het keurslijf van regelgeving te springen. Helaas is Covid-19 nog wel even onder ons en wij moeten het doen met de mogelijkheden die we wel hebben. Ik denk echter dat in onze eigen microkosmos nog heel veel leuks te beleven is.

Omdat ik wilde weten

Zo gebeurde het dat mijn goede vriend Avraham Roet mij vroeg om mij ook eens te verdiepen in de struikelblokken van de Roofkunstrestitutie. Mijn eerste reactie was: "Laat mij a.j.b. met rust want ik heb genoeg te doen".

Maar nieuwsgierig als ik ben, gebeurde het onvermijdelijke en ik begon toch voorzichtig te zoeken in de Ardelia files van het Nationaal archief in Washington. Een groot voordeel van dit tijdsgewricht is dat je niet hoeft te reizen. De informatie komt ogenschijnlijk uit het niets tot je en de digitale mogelijkheden lijken haast onbegrensd.

Het hoofdartikel in deze uitgave is het resultaat van die nieuwsgierigheid naar waarheidsvinding. Deze queeste is echter nog

Lees verder op achterpagina >

Ontslagen

Dan komt Hitler in Duitsland aan de macht en wordt de joodse musicus Kosman ontslagen. Ook raakt hij al zijn pensioenrechten kwijt. In 1938 keert hij berooid terug naar Nederland. Maar wel met zijn viool. In Amsterdam werkt hij een poosje in het Concertgebouwkest. Als de Nazi's ook in Nederland de macht overnemen, betekent dat opnieuw het einde van de carrière van Kosman. Hij overleeft weliswaar de oorlog maar is zijn viool kwijt. Hij heeft daarna nooit meer gespeeld omdat hij op geen enkele andere viool wilde spelen. Kosman overlijdt in 1956 in Amsterdam.

Terug naar de oorlogsjaren waarin Kosman voor zijn leven moet vrezen en hij als musicus door de Nazi's aan de kant wordt geschoven. Uit een berichtje blijkt dat hij in de oorlog zijn viool moet verkopen. Althans zo noemt de bezetter deze transactie. De Amerikaanse rapportage aan de Nederlandse overheid zegt echter dat de viool met 'geweld door de bezetter is ontvreemd'. En dan krijgt de geschiedenis een heel andere wending.

Daar komt de Duitse Elfriede Bleier in beeld. Op het moment dat de Nederlandse overheid in 1948 een aanvraag tot teruggave doet, blijkt dat deze Elfriede Bleier de Guagdnagni in 1946 in haar bezit heeft en aan haar man heeft verkocht.

"Of haar broer", zegt Flory. "Dat laatste kan ik niet uit de dossiers opmaken. Maar feit is dat in 1946 Elfriede Bleier uit Heumaden bij Stuttgart de viool verkoopt, onder ede verklaart het muziekinstrument al jaren te kennen en zegt er ook jarenlang op te hebben gespeeld."

> Flory tussen de documenten.
(Foto: Eddy Neter)

Achterdochtig

Die jaartallen en de bewering dat Elfriede Bleier jarenlang op de viool heeft gespeeld, maken Flory achterdochtig. Bovendien beweert de Duitse dat zij ook muziekdocent is geweest en jarenlang les heeft gegeven.

Flory: "Ze voegt er nota bene ook nog aan toe dat de eigenaar, haar man of broer dus, net als zij én de viool puur Arisch zijn. In 1946! Vooral dat laatste maakt dat ik de onbedwingbare behoefte voel om het doopceel van onze Elfriede te lichten. Dus bel ik met mijn goede vriend en medespeler Gerrit Kornalijnslijper. Een absoluut genie als het over genealogie en oude digitale archieven."

Gerrit glimlacht bij deze lovende woorden. "Vanaf 1991 ben ik met genealogie begonnen nadat ik ontdekte dat er familie van mij in Groningen woonde. Als echte Enkhuizenaar vond ik dat opvallend en het was voor mij de aanleiding om mij in familiegeschiedenissen te gaan verdiepen. In de loop der jaren krijg je steeds meer door waar en hoe je moet zoeken. Maar het allerbelangrijkste is dat je geduld moet hebben. Negen keer loopt een spoor dood tot die tiende keer waar je wel beet hebt. Op een gegeven moment weten mensen je te vinden met vragen over hun stamboom. Zo zijn Flory en ik elkaar ook tegen gekomen. Deze zaak boeit me mateloos en ik vind het mooi om hieraan mee te werken."

Speurwerk

Het speurwerk van Gerrit levert een gezinskaart van Elfriede op van de Gemeente Amsterdam. Daaruit blijkt dat ze, geboren in het Duitse Bremberg, al voor de oorlog in Amsterdam woont. Eerst in de Pieter van de Doesstraat 132 samen met ene De Bruin en later vanaf 1933 met dezelfde man in de Orteliusstraat 303.

Gerrit: "In die tijd ging het economisch heel slecht met Duitsland. Veel jonge Duitse meisjes kwamen naar Nederland om hier als dienstmeid te werken. Deze Elfriede heeft eerst nog enige tijd in Arnhem gewoond en mogelijk gewerkt voordat ze doorreisde naar Amsterdam. Ze verklaart dat ze ook jaren les heeft gegeven maar dat is zeer onwaarschijnlijk. Amper dertig en dan al jaren lang les hebben gegeven."

Cynisch laat hij er op volgen: "Aan Kosman zeker. Dan moet het een vrouwelijk Mozart zijn geweest. Nee, ik denk dat ze bij Kosman als dienstmeid heeft gewerkt. En nadat voor hem deportatie dreigde, hij in vertrouwen de viool aan haar ter bewaring heeft gegeven. Vervolgens ontpopte ze zich als een ordinaire dievegge die in de gaten kreeg hoe bijzonder de viool was. In deze tijd zou ze met die verklaringen over lesgeven en haar 'Rein Arische' opmerking meteen door de mand zijn gevallen. Maar in 1946 lag Duitsland letterlijk in puin. Daar

> Gerrit legt het nog een keer uit.
(Foto: Eddy Neter)

hadden wel iets anders aan hun hoofd dan een dienstmeid met een dure viool en een twijfelachtig verhaal. Daarom kon ze er mee weggkomen."

Deportatielijst

Flory: "Inderdaad is het aannemelijk dat Elfriede de violist Alexander Kosman moet hebben gekend in de periode dat beiden in Amsterdam woonden. Zoals vaker gebeurde zochten joden voordat ze op transport werden gesteld bewaarders voor hun dierbare eigendommen. Tenslotte stond Kosman geregistreerd op de deportatielijst van de Joodsche Raad. Het archiefdocument vermeldt ook nog dat Elfriede de viool al op 4 augustus 1942 in haar bezit heeft. Dat is ook de tijd waarin veel joden werden gedeporteerd naar de vernietigingskampen. Wel heel toevallig allemaal!"

Wat de twee onderzoekers helpt in hun verdere zoektocht is dat het hier om een bijzondere viool gaat met een waarde van toentertijd 12.000 gulden die door de Nederlandse autoriteiten in 1948 wordt terugggevraagd.

Flory: "Mede daardoor is in de archieven 'The Kosman' tot in detail is beschreven. Daar lees ik dat Alexander Elkan Kosman in 1897 de viool kocht van de vioolbouwer Hippolyte C. Silvestre. In 1938, dus 41 jaar later, laat hij de viool reviseren bij Max Möller, vioolbouwer te Amsterdam die tevens een certificaat van echtheid afgeeft."

Naoorlogse chaos

Gerrit: "De Nederlandse autoriteiten zouden de viool dus in 1948 terug moeten hebben gekregen van Elfriede Bleier. Maar al in 1947 is de dan al door haar verkochte viool van de hand gedaan aan de Amerikaanse strijkinstrumentenhandelaar van Duitse komaf William Moennig uit Philadelphia. Deze Moennig heeft mogelijk tijdens die naoorlogse chaos in Duitsland op bijzondere koopjes gejaagd en 'The Kosman' als een buitenkansje hebben gezien. Daarmee is het verzoek in 1948 tot teruggave dus te laat."

Flory: "Maar als de viool al in 1947 door de bovengenoemde Amerikaanse firma, die overigens al lang ter ziele is, wordt doorverkocht aan een particulier, wie heeft dan de revenuen opgestreken? De Amerikanen, de Nederlandse autoriteiten, individuen beschikkend over een behoorlijke dosis hebzucht, of de Nederlandse zaakgelastigde? Wie het weet mag het zeggen. Feit is dat na de oorlog er heel wat lieden en instanties met hele diepe zakken rondliepen. Kijk alleen al naar wat er tegenwoordig aan kunst nog steeds in musea hangt waarvan de herkomst donker en discutabel is. Nog afgezien wat er aan tafelzilver, tapijten, glaswerk etc is gestolen. Hoe dan ook, in 1993 duikt de viool weer op tijdens een veiling van en ook verkocht door Christie's. Dat veilinghuis doet overigens geen verdere mededelingen. Dus wie nu de gelukkige bezitter is van deze bijzondere viool met een ongelukkige geschiedenis is voor ons onbekend."

Onbevredigend

Het onbevredigende slot brengen Flory en

Gerrit op het idee om te kijken of er nog familie is van Kosman. Na lang zoeken vindt Gerrit inderdaad in Amerika Sonja Lezier-Kosman, de kleindochter van Kosman.

Flory: "Het bestaan van de viool is haar totaal onbekend is. Zoals in zoveel joodse gezinnen werd er nooit meer gesproken over de ervaringen uit de oorlog. Wij kunnen dus gevoeglijk aannemen dat de handelaar in strijkinstrumenten Moennig in 1947 goede zaken heeft gedaan, dat Elfriede er een mooie zakcent aan heeft overgehouden en dat er velen zijn die na 1947 de hoofdprijs hebben betaald maar dat de revenuen nimmer ten deel zijn gevallen aan Kosman en zijn nabestaanden. Terwijl het een viool is die echt niet in een muziekschool terecht is gekomen. Dus wie weet welke grootheid er op heeft gespeeld of nog speelt."

Tekst: Leo van Gelderen

[zijn artikel verscheen eerder in het Noordhollands Dagblad]

Waarom het vbv?

Het VBV is een platform waar mensen informatie uitwisselen...

... over oorlog-gerelateerde uitkeringen

... over mogelijke juridische hulp bij uitkeringen

... hoe om te gaan met trauma's uit WO II

... om elkaar te ontmoeten

... om generaties met elkaar te verbinden

... om elkaar te ontmoeten

... om een gelukkiger mens te worden en te blijven voor zichzelf en hun nageslacht

www.vbvinfo.nl

Help het vbv helpen met uw donatie: vbvinfo.nl/aanmelden

Reactie kleindochterover Sonja haar opa Alexander Kosman

"Deze geschiedenis klinkt als een stem uit het graf"

Kleindochter Sonja (74) zegt geschokt te zijn als ze van het bestaan en de geschiedenis van 'The Kosman', haar opa's viool hoort. Vanuit haar woonplaats op het platteland van de Amerikaanse staat Virginia, een half uur rijden van Richmond, vertelt zij telefonisch haar verhaal.

Geëmotioneerd zegt ze „De geschiedenis van de viool klinkt als een soort stem uit het graf. Ik moet er om huilen. Ook al omdat ik, totdat ik door Flory werd gebeld niet eens van het bestaan van de viool af wist. Binnen de familie is er nooit over gesproken. Over het verleden werd sowieso nooit gepraat. Ik hoorde bijvoorbeeld pas op latere leeftijd dat mijn vader joods was. Mijn moeder vertelde het vlak voor haar dood, ze was toen 81 en mijn vader reeds overleden. Ze was bang het te vertellen. Niet weten vond ze veiliger. Dus je begrijpt dat er over de viool al helemaal niet werd gepraat. Het was allemaal te pijnlijk."

Ook haar opa, Alexander Kosman, heeft nooit één woord gezegd over zijn viool die hij nooit meer terug zag. Wel heeft ze fijne herinneringen aan hem. „Het was een lieve man en ik wist dat hij ooit een beroemde violist was geweest, maar meer niet. Ik was tien toen hij overleed. Ik kan mij aan de andere kant wel voorstellen dat hij dat grote verdriet niet deelt met zijn kleindochter van die leeftijd. Stel dat hij het wel had verteld. Op die leeftijd ben je dan denk ik veel te jong om deze geschiedenis en zijn verdriet te kunnen bevatten. Nee, als kind had ik vooral interesse in de Toblerone's die ik van hem kreeg als we vakantie vierden. Maar nu ben ik wel blij dit deel van zijn leven te kennen. Het hoort tenslotte bij hem en bij mijn familie."

Om de vraag of ze zelf muzikaal is, moet ze hard lachen. "Totaal niet. Ik hou wel van muziek om naar te luisteren maar vooral van mijn twee kinderen en twee kleinkinderen. En van mijn paarden."

> Sonja naast haar grootvader Alexander Kosman. (Foto: archief)

> Sonja links naast haar grootvader. (Foto: archief).

niet ten einde. Het verhaal heeft nog geen 'happy end' en net zoals in een Netflix-serie komen wij later ongetwijfeld met een vervolg.

Alternatief vergaderen

Die digitale snelweg biedt ons ook, ondanks Corona, de mogelijkheid om als bestuur eenmaal per twee weken te vergaderen. Efficiënt en zonder dat wij elkaar fysiek zien toch een goed middel om het VBV op de rails te houden. Gezien alle inspirerende reacties van uw zijde is dat laatste in het geheel geen probleem. Wij hebben u via de website op de hoogte gesteld van de enorme stappen die de Claims Conference heeft gemaakt waardoor de Artikel-2-uitkering behoorlijk is verhoogd. Vanaf januari 2021 zal het maandelijkse bedrag €580 bedragen. Dit betekent dus €1.740 per drie maanden. Voor alle specifieke informatie hierover is onze website een goede informant: www.vbvinfo.nl

Mocht u niet over internet beschikken dan is er vast wel iemand in uw omgeving die deze gegevens voor u af kan drukken.

Voor weduwen en weduwnaars van iemand die een Artikel-2-uitkering ontving, bestaat nu de mogelijkheid om nog negen maanden Artikel-2 na het overlijden van de partner doorbetaald te krijgen. Let wel: dit geldt niet voor een weduwe of weduwnaar die zelf de Artikel-2-uitkering ontvangt. De aanvraagformulieren daarvoor staan op onze website en kunt u downloaden en afdrukken of u kunt

Stuur Flory Neter een email: info@vbvinfo.nl

deze bij ons opvragen.

VBV en podcasts

We hebben besloten om vanaf januari 2021 te starten met onze eigen podcast. Op de website zal dan een extra link verschijnen die u dan kunt aanklikken. Het is de bedoeling en ligt in de verwachting dat wordt begonnen met interviews met mensen die een interessant verhaal kunnen vertellen. Het VBV heeft dan bij wijze van spreken een eigen 'piepklein' radiostationnetje waar zaken op worden besproken die voor u allen van belang dan wel interessant kunnen zijn.

ZOOM met 'zin of onzin'

Op 20 december houden wij een Zoom meeting waarvoor u een uitnodiging krijgt als u aangeeft te willen participeren. Gastsprekerster en gesprekleidster is dr. Sonia Pouw uit Haifa. Zij is docente aan de universiteit aldaar. Omdat Zoom digitaal is, is ook afstand geen enkele beperking. Ik hoop dan ook dat onze mensen in Israel en elders zullen inloggen om deel te nemen. Het thema is: 'zin of onzin van het leven'. Een gesprek dat deelnemers uitdaagt over het verloop van het dagelijks leven. Met de rugzak van WO II is dat vaak een hele opgave. Met dit thema hopen wij lichtvoetig Corona te lijf te kunnen gaan en de donkere dagen van december samen met de kerstbomen en de Chanoekia's gloedvol te kunnen verlichten. Wij hopen u de 20ste te zien. Blijf gelukkig en blijf gezond,

Flory Neter

Digitale bijeenkomst zondag 20 dec a.s.

Op zondag 20 december houden we weer een digitale bijeenkomst van het VBV met als gastspreker dr. Sonia Pouw. Zij is maatschappelijk werkster en tevens docente aan de universiteit van Haifa, en zal een voordracht - in het Nederlands - geven over de 'zin of onzin van het leven'. Zij daagt ons als deelnemers uit om na te denken over het verloop van ons dagelijks leven.

Oproep om mee te doen

Wij hopen dat zoveel mogelijk mensen mee gaan doen aan deze bijzondere bijeenkomst en in het bijzonder de naoorlogse generaties. Om het u zo eenvoudig mogelijk te maken volgt hieronder de agenda en de procedure. We roepen iedereen die mee wil doen om zich bijtijds via de e-mail op te geven! (info@vbvinfo.nl)

- **Start** om 11 uur Nederlandse tijd.
- **Inloggen** vanaf 10.45 uur Nederlandse tijd.
- **Procedure voor deelname:** Om deel te nemen aan deze bijeenkomst kunt u zich aanmelden via een email aan info@vbvinfo.nl
- **U ontvangt vervolgens een antwoord met nadere gegevens.**

Agenda

- **Opening** en kort welkomstwoord door voorzitter Flory Neter
- **Nederlandstalige voordracht** door Sonja Pouw, universiteit Haifa. Meer details hierover leest u elders in dit blad.
- **Sluiting** uiterlijk rond 12.30 uur.

Magen David Adom Voor medische hulp in Israel

giro 36 49 483 bank 33 62 54 067
Stichting Magen David Adom Nederland
Postbus 34, 3155 ZG Maasland

© vbv nieuws | Nummer 103 | WINTER 2020 | Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder toestemming van het vbv.

Correspondentie:

Dorpsweg 129 A-8
1697 KJ Schellinkhout
Telefoon: +31 (0) 229 503 519
Of stuur een email: info@vbvinfo.nl
website: www.vbvinfo.nl

Steun ook stichting vbv
NL47 INGB 0005 0632 53
vbvinfo.nl/aanmelden

Flory Neter / voorzitter
Eddy Neter / penningmeester
Elly Sijes-Krukziener / secretaris
Bestuursleden: Wil Groen, Jeta Leeda-Hellendall, Leo van Gelderen en Hans Vos
Redactie: Leo van Gelderen (vbvnieuws)

Vormgeving: roverstudio.nl

Drukwerk: De Meeuw

Het vbv is een stichting met vrienden/donateurs die zich inzet om zaken rond de uitvoering van de oorlogswetten verbeterd en/of vereenvoudigd te krijgen.